

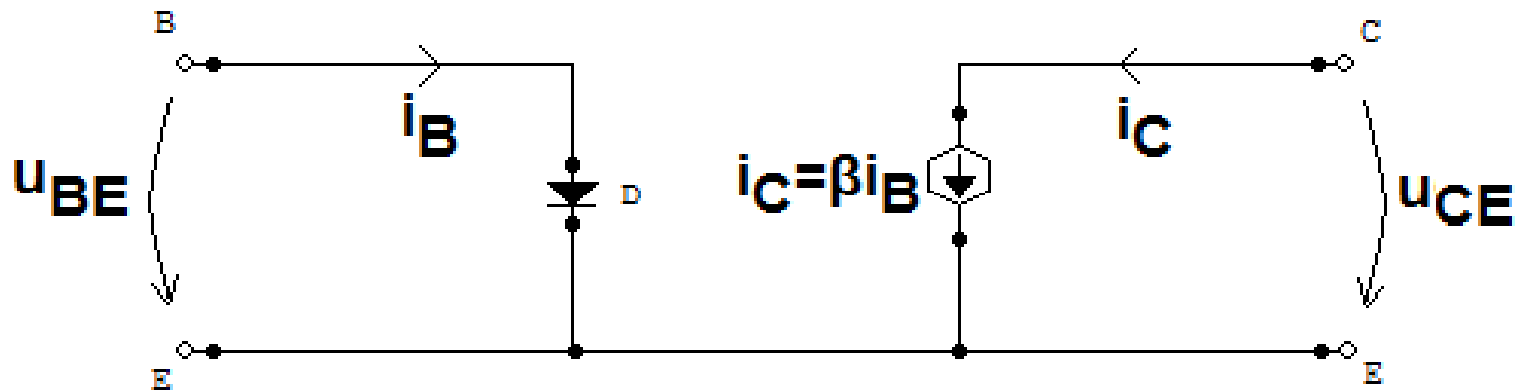

BIPOLÁRIS TRANZISZTOROK ALKALMAZÁSAI

Erősítők

BIPOLÁRIS TRANZISZTOROK NAGY JELŰ MODELLJE

- A bipoláris tranzisztorokat *árammal vezérelt áramgenerátorként* modellezhetjük erősítési (aktív) üzemmódban
- Az áramgenerátor nyeresége az áramerősítési tényező ($\beta = i_C / i_B$)

BIPOLÁRIS TRANZISZTOROK NAGYJELŰ MODELLJE

- A B-E átmenet egy dióda (D)
- A munkapont környékén a tranzisztor kimeneti jelleggörbéje lineáris. Az áramerősítési tényező $\beta = i_C / i_B$

$$i_C = \beta \cdot i_B = \beta \cdot I_0 \cdot \exp\left[\frac{u_{BE}}{U_T}\right] = I_S \cdot \exp\left[\frac{u_{BE}}{U_T}\right]$$

$$U_T = \frac{kT}{q}$$

EARLY FÉLE HATÁS

- Az Early féle hatás alapján az u_{CE} feszültség változásával módosul a bázis mérete (szélessége) és ezzel együtt a tranzisztor vezetőképessége is.
- Figyelembe véve az Early féle hatást, egy korrekciós tényezőt kell bevezessünk és a tranzisztor kollektor árama a következőképpen alakul:

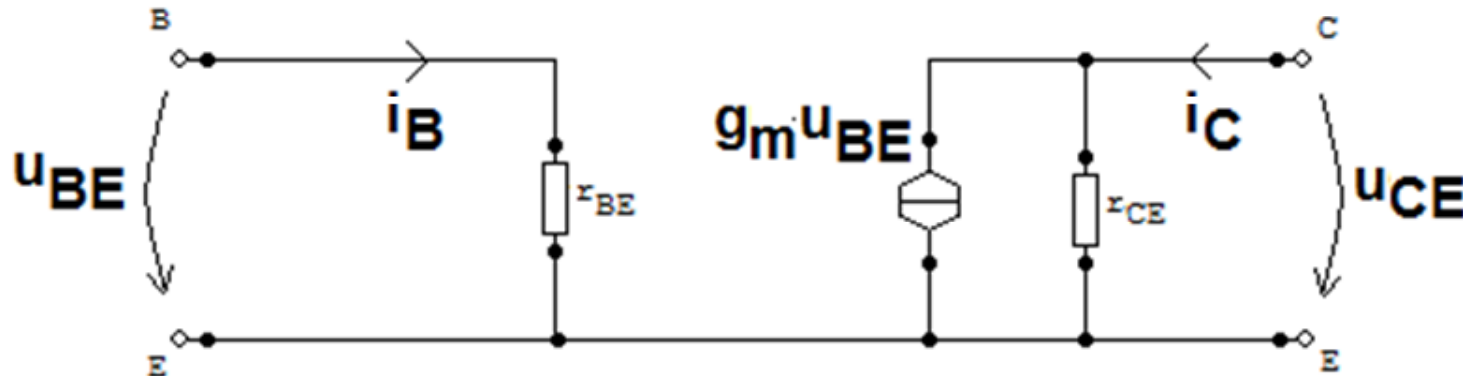
$$i_C = \beta \cdot i_B = I_S \cdot \exp\left[\frac{u_{BE}}{U_T}\right] \cdot \left(1 + \frac{u_{CE}}{U_{EA}}\right)$$

- U_{EA} az Early féle feszültség

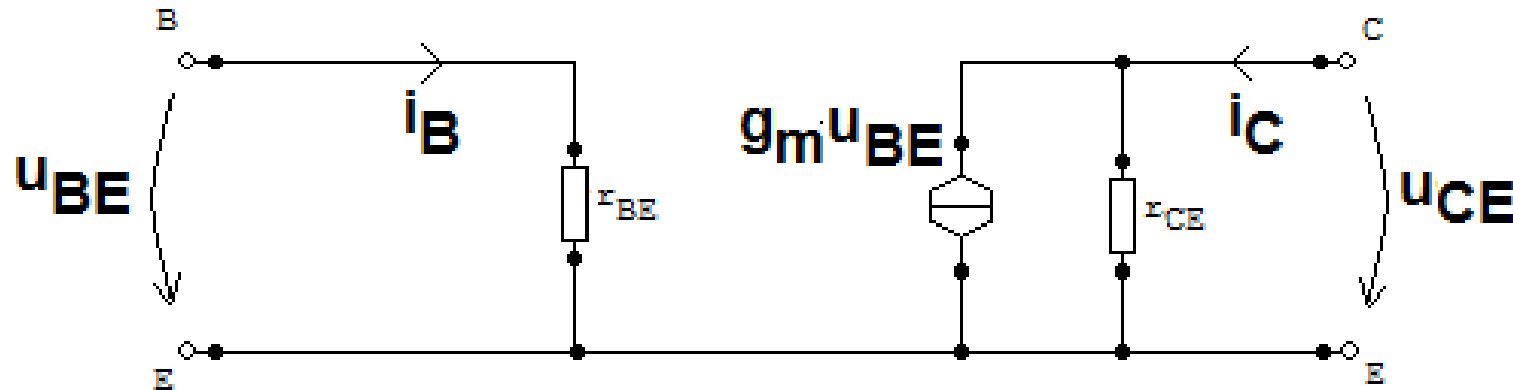

BIPOLÁRIS TRANZISZTOROK KISJELŰ MODELLJE

- A bipoláris tranzisztorokat *feszültséggel vezérelt áramgenerátorként* is modellezhetjük, kis jelváltozásokat véve figyelembe a munkapont környékén
- A kisjelű modell egy lineáris modell

BIPOLÁRIS TRANZISZTOROK KISJELŰ MODELLJE

- u_{BE} – bázis-emitter feszültség
- i_B – bázisáram
- r_{BE} – bázis-emitter ellenállás (bemeneti ellenállás)
- r_{CE} – kollektor-emitter ellenállás (kimeneti ellenállás)
- i_C – kollektor áram
- g_m [S] – meredekség (transzkonduktancia)
- u_{CE} – kollektor-emitter feszültség

A KISJELŰ MODELL PARAMÉTEREI

$$g_m$$

$$g_m = \frac{\delta i_C}{\delta u_{BE}} = \frac{\delta I_S \cdot \exp\left[\frac{u_{BE}}{U_T}\right] \cdot \left(1 + \frac{u_{CE}}{U_{EA}}\right)}{\delta u_{BE}} = I_S \cdot \exp\left[\frac{u_{BE}}{U_T}\right] \cdot \left(1 + \frac{u_{CE}}{U_{EA}}\right) \cdot \frac{1}{U_T} = \frac{I_C}{U_T}$$

- $U_T = 25 \text{ mV}$ szobahőmérsékleten ($20 \text{ }^\circ\text{C}$)

$$g_m = 40 \cdot I_C$$

A KISJELŰ MODELL PARAMÉTEREI

r_{BE}

$$r_{BE} = \frac{\delta u_{BE}}{\delta i_B} = \frac{1}{\frac{\delta i_B}{\delta u_{BE}}} = \frac{1}{\frac{I_0 \cdot \exp\left[\frac{u_{BE}}{U_T}\right]}{\delta U_{BE}}} = \frac{1}{\frac{I_0}{U_T} \cdot \exp\left[\frac{u_{BE}}{U_T}\right]} = \frac{U_T}{I_0 \cdot \exp\left[\frac{u_{BE}}{U_T}\right]} = \frac{U_T}{i_B} = \frac{U_T}{\frac{i_C}{\beta}} = \frac{\beta \cdot U_T}{i_C}$$

$$r_{BE} = \frac{\beta}{g_m}$$

A KISJELŰ MODELL PARAMÉTEREI

$$r_{CE}$$

$$r_{CE} = \frac{\delta u_{CE}}{\delta i_C} = \frac{1}{\frac{\delta i_C}{\delta u_{CE}}} = \frac{1}{\frac{\delta I_S \cdot \exp\left[\frac{u_{BE}}{U_T}\right] \cdot \left(1 + \frac{u_{CE}}{U_{EA}}\right)}{\delta U_{CE}}} = \frac{1}{\frac{I_S \cdot \exp\left[\frac{u_{BE}}{U_T}\right]}{U_{EA}}} = \frac{U_{EA}}{I_S \cdot \exp\left[\frac{u_{BE}}{U_T}\right]} = \frac{U_{EA}}{I_C}$$

$$r_{CE} = \frac{U_{EA}}{I_C}$$

- $U_{EA} = 80..200 \text{ V}$

SZÁMÍTÁSI PÉLDA

- legyen egy bipoláris tranzisztor kollektor árama $I_C=1$ mA, $U_{EA}=100V$, $\beta=100$. Határozzuk meg a kisjelű modell paramétereit.

$$g_m = 40 \cdot i_C = 40 \cdot 1 \text{ mA} = 40 \text{ mS}$$

$$r_{BE} = \frac{\beta}{g_m} = \frac{100}{40} = 2,5 \text{ k}\Omega$$

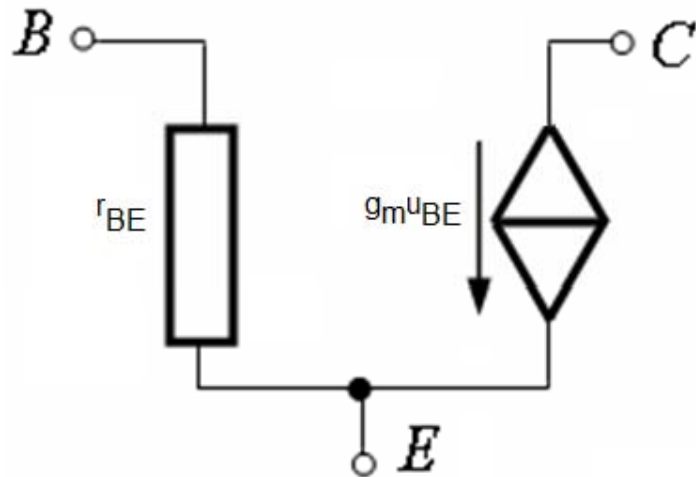
$$r_{CE} = \frac{U_{EA}}{i_C} = \frac{100V}{1 \text{ mA}} = 100 \text{ k}\Omega$$

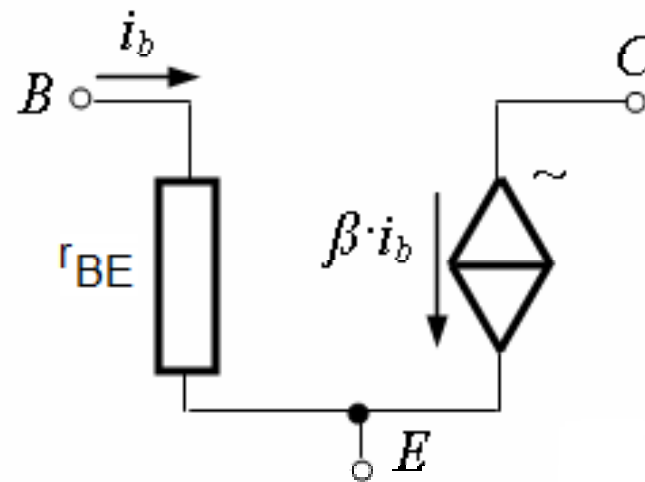
EGYSZERŰSÍTETT MODELLEK

- elhagyjuk az r_{CE} ellenállást
- => egyszerűsített π hibrid modell

feszültséggel vezérelt
áramgenerátorral

árammal vezérelt
áramgenerátorral

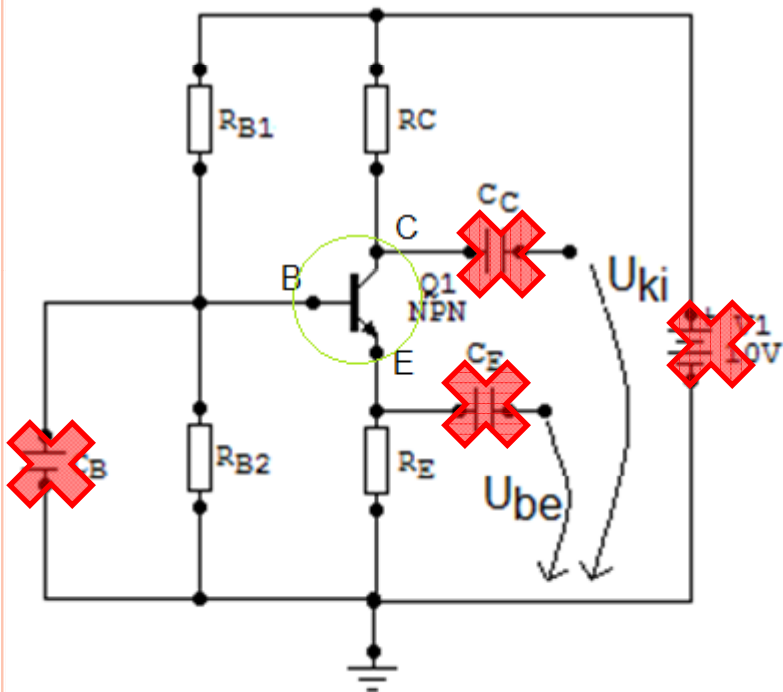

EGYTRANZISZTOROS ERŐSÍTŐ KAPCSOLÁSOK

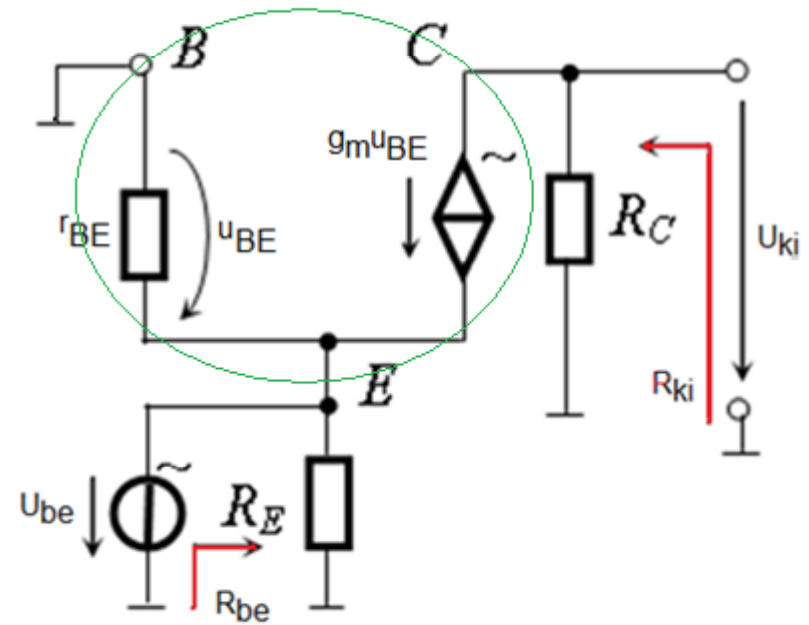
- közös (földelt) bázisú kapcsolás
- közös kollektorú (emitterkövető) kapcsolás
- közös (földelt) emitterű kapcsolás

- Megoldás:
  - a tranzisztort kicseréljük a kisjelű modellel
  - a kondenzátorokat rövidzárlatoknak tekintjük
  - paszvizáljuk az áramkört (az egyenfeszültségű tápokat rövidzárlatoknak tekintjük)
  - => kisjelű helyettesítő kapcsolás

KÖZÖS (FÖLDELT) BÁZISÚ KAPCSOLÁS

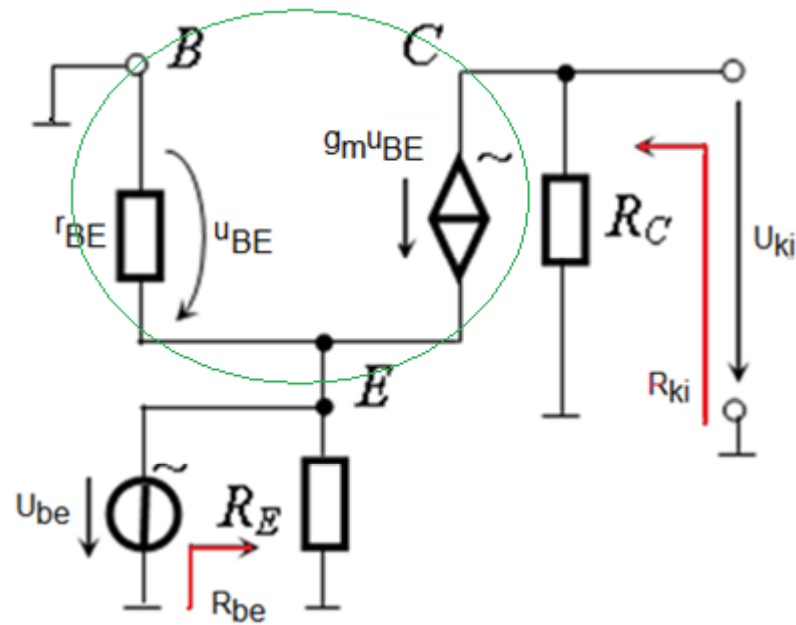

$\Leftrightarrow$

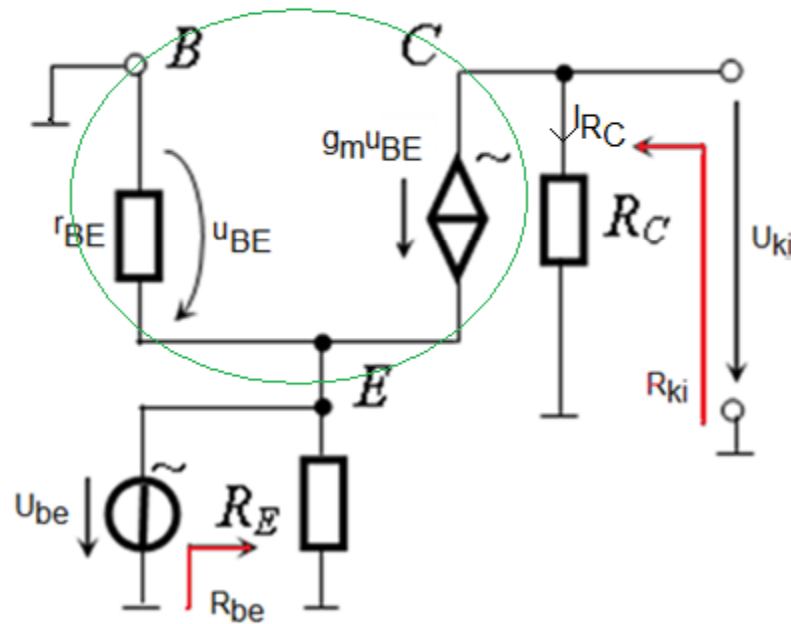
FESZÜLTÉSÉGERŐSÍTÉS

- $A = U_{ki} / U_{be} = -g_m u_{BE} R_C / -u_{BE} = g_m R_C$

KIMENETI ELLENÁLLÁS

○ $R_{ki} = U_{ki} / I_{ki} = R_C I_{RC} / I_{RC} = -g_m u_{BE} R_C / -g_m u_{BE} = R_C$

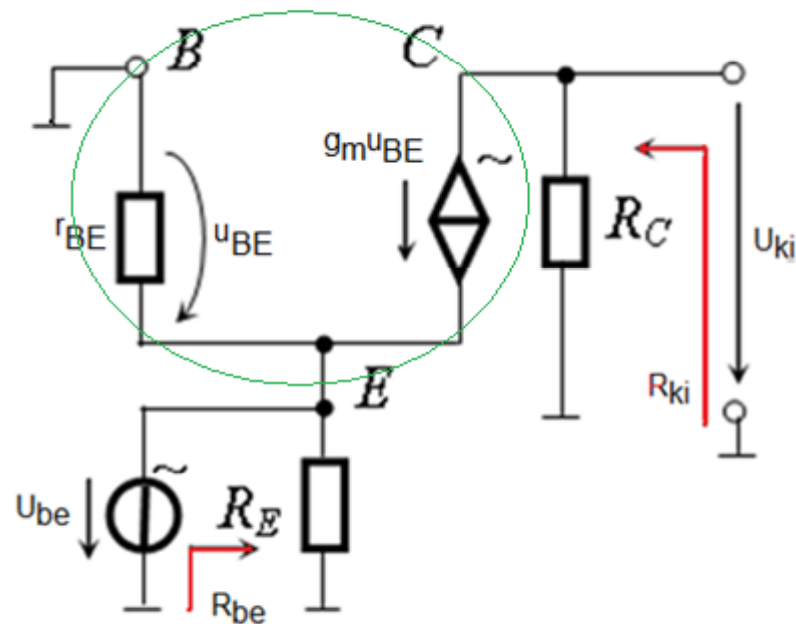
BEMENETI ELLENÁLLÁS

$$R_{be} = R_E \parallel r_{BE} \parallel \frac{u_{BE}}{g_m u_{BE}}$$

$$R_{be} = R_E \parallel \beta / g_m \parallel 1/g_m$$

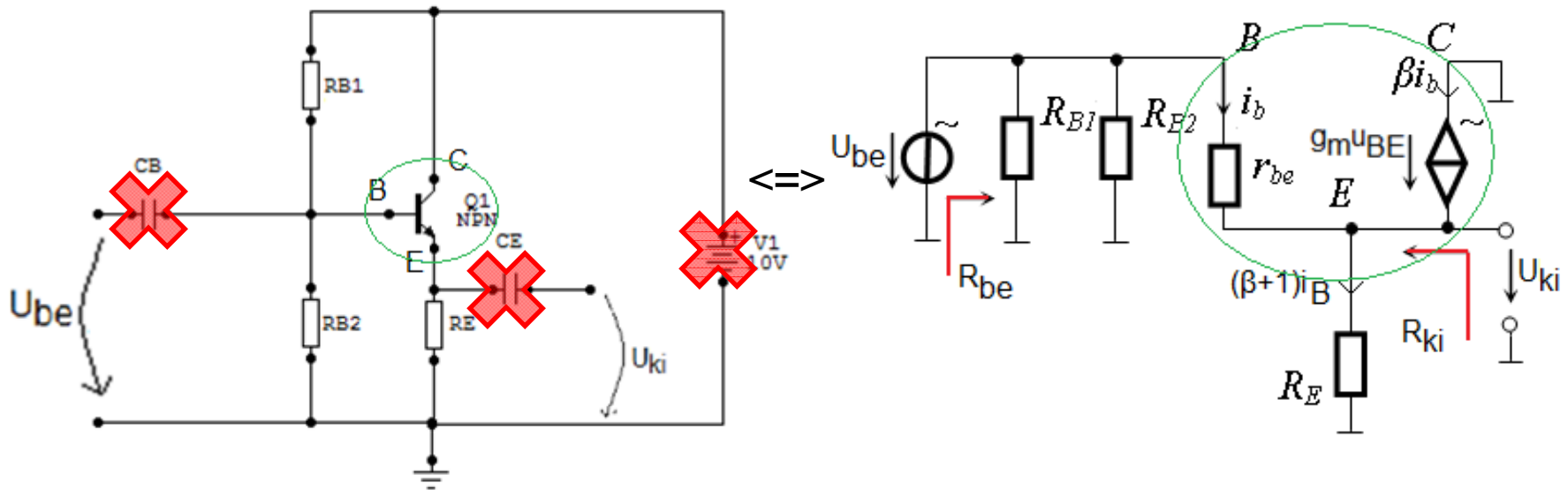
$$\beta / g_m \parallel 1/g_m = \beta / (\beta + 1) g_m \approx 1/g_m$$

$$R_{be} = R_E \parallel 1/g_m \approx 1/g_m$$

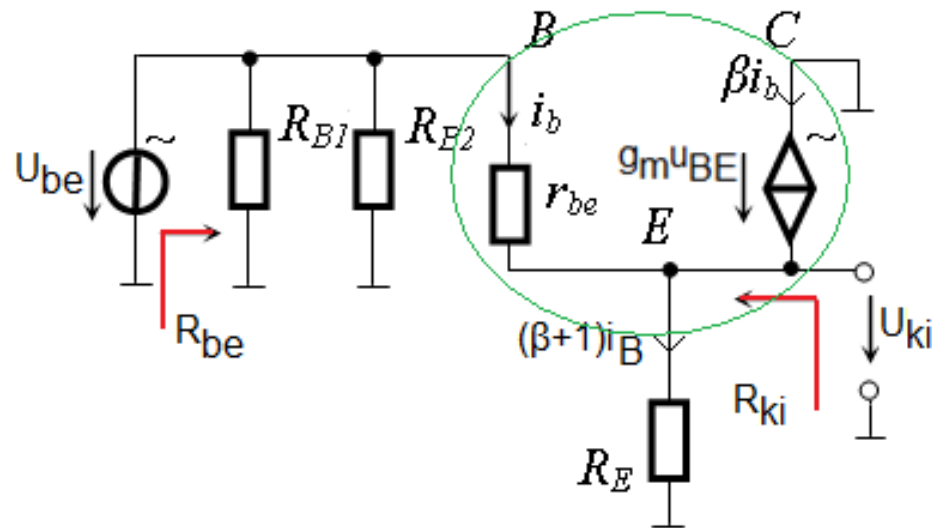
KÖZÖS KOLLEKTORÚ (EMMITERKÖVETŐ) KAPCSOLÁS

BEMENETI ELLENÁLLÁS

$$R_{be} = R_{B1} \parallel R_{B2} \parallel R_B$$

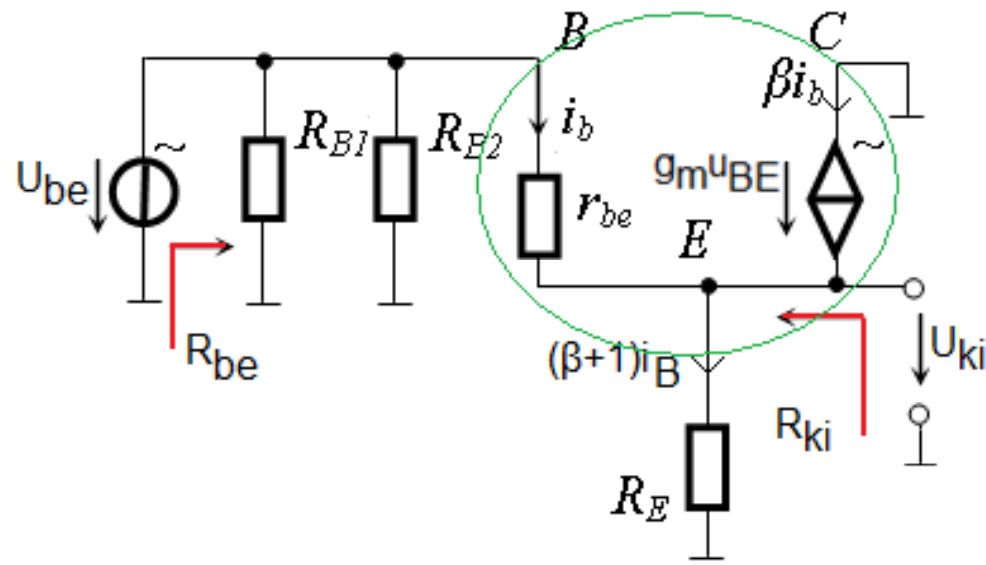
$$R_B = \frac{u_B}{i_B} = \frac{u_{BE} + u_{R_E}}{i_B} = \frac{i_B \cdot r_{BE} + i_B \cdot (\beta + 1)R_E}{i_B} = r_{BE} + (\beta + 1)R_E$$

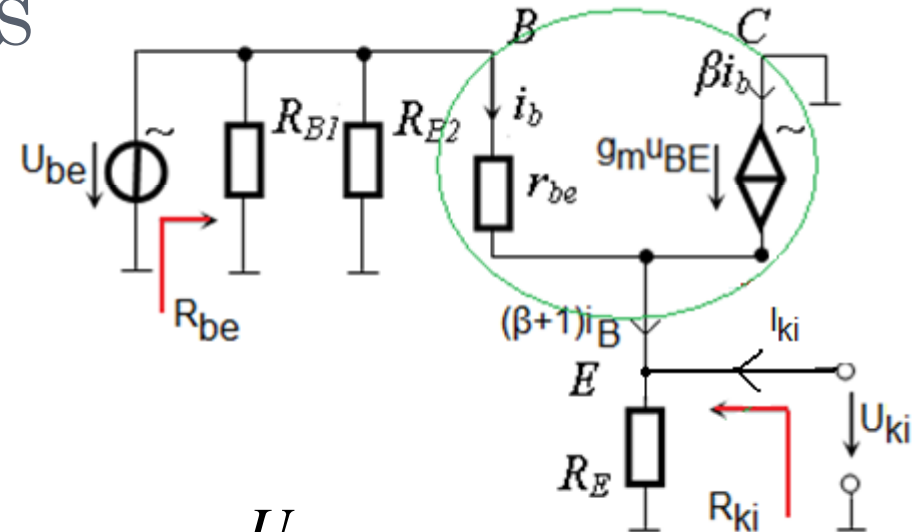
FESZÜLTÉSÉGERŐSÍTÉS

$$A = \frac{U_{ki}}{U_{be}} = \frac{U_{ki}}{u_{BE} + U_{ki}} = \frac{(\beta + 1)i_B R_E}{i_B r_{BE} + (\beta + 1)i_B R_E} = \frac{(\beta + 1)R_E}{r_{BE} + (\beta + 1)R_E}$$

$$A = \frac{(\beta + 1)R_E g_m}{r_{BE} g_m + (\beta + 1)R_E g_m} = \frac{(\beta + 1)R_E g_m}{\beta + (\beta + 1)R_E g_m} = \frac{R_E g_m}{\frac{\beta}{\beta + 1} + R_E g_m} \approx \frac{R_E g_m}{1 + R_E g_m} \approx 1$$

KIMENETI ELLENÁLLÁS

$$I_{ki} = \frac{U_{ki}}{R_E} - (\beta + 1)i_B$$

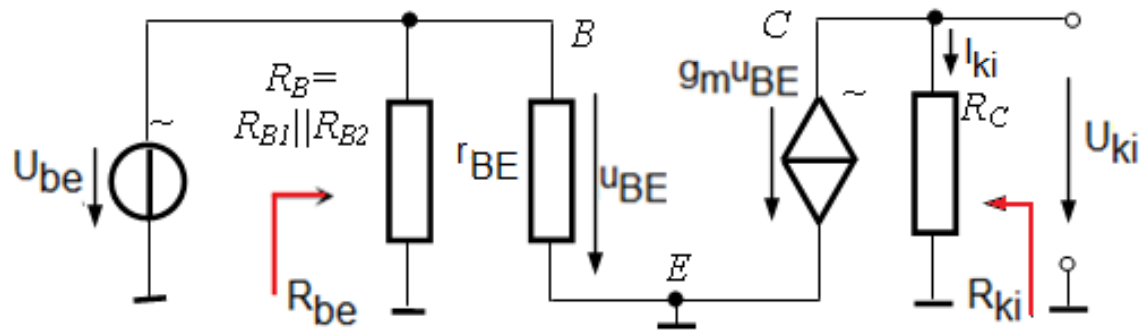
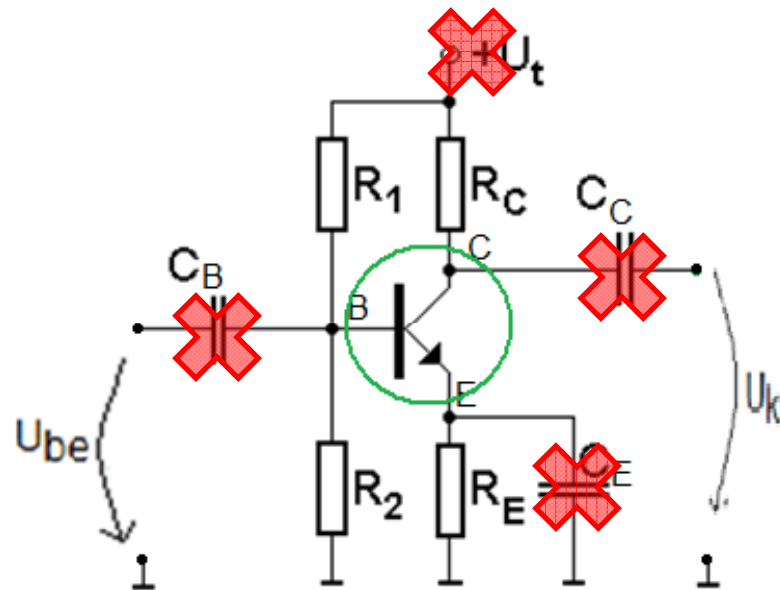
$$I_{ki} = \frac{U_{ki}}{R_E} - (\beta + 1) \frac{-U_{ki}}{r_{BE} + R_B} = \frac{U_{ki}}{R_E} + (\beta + 1) \frac{U_{ki}}{r_{BE} + R_B}$$

$$\frac{I_{ki}}{U_{ki}} = \frac{1}{R_{ki}} = \frac{1}{R_E} + (\beta + 1) \frac{1}{r_{BE} + R_B} = \frac{1}{R_E} + \frac{1}{\frac{r_{BE}}{(\beta + 1)} + \frac{R_B}{(\beta + 1)}}$$

$$R_{ki} = R_E \parallel \left(\frac{1}{g_m} + \frac{R_B}{(\beta + 1)} \right) \approx R_E \parallel \frac{1}{g_m}$$

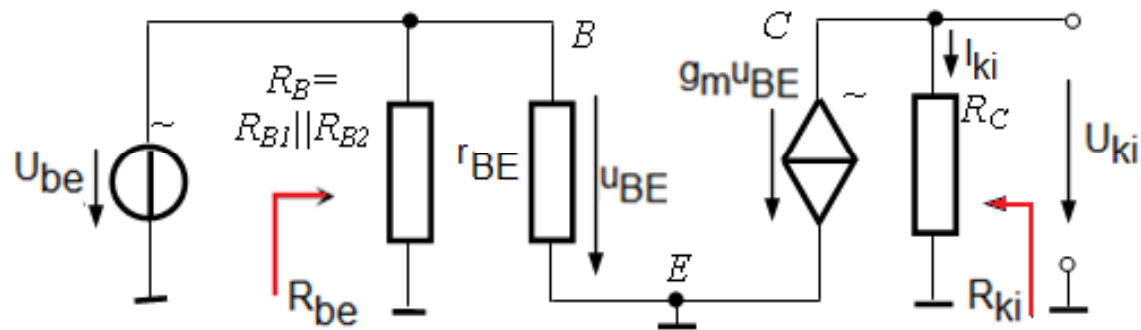
KÖZÖS (FÖLDELT) EMMITTERŰ KAPCSOLÁS

BEMENETI ELLENÁLLÁS

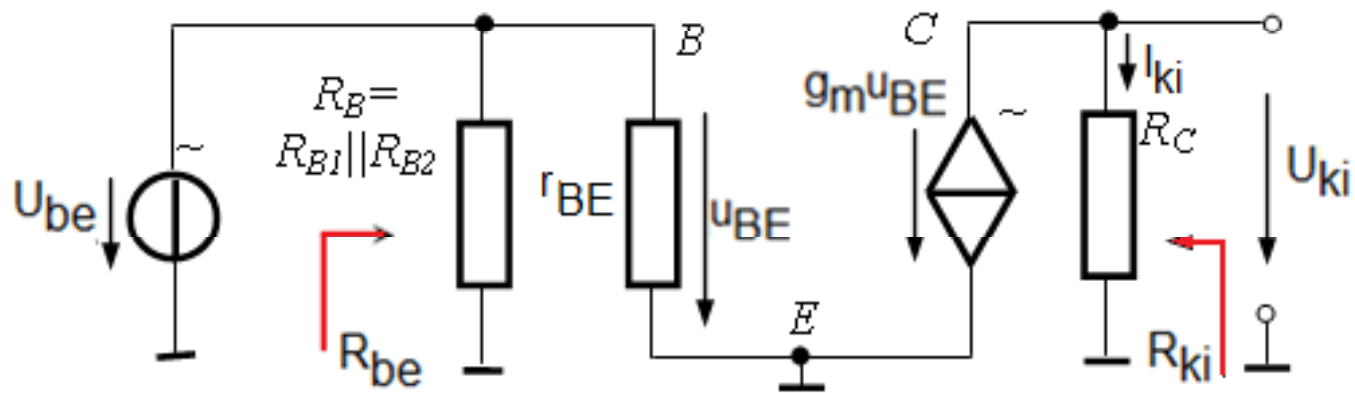
$$R_{be} = R_{B1} \parallel R_{B2} \parallel r_{BE}$$

$$R_{be} = R_{B1} \parallel R_{B2} \parallel \beta / g_m$$

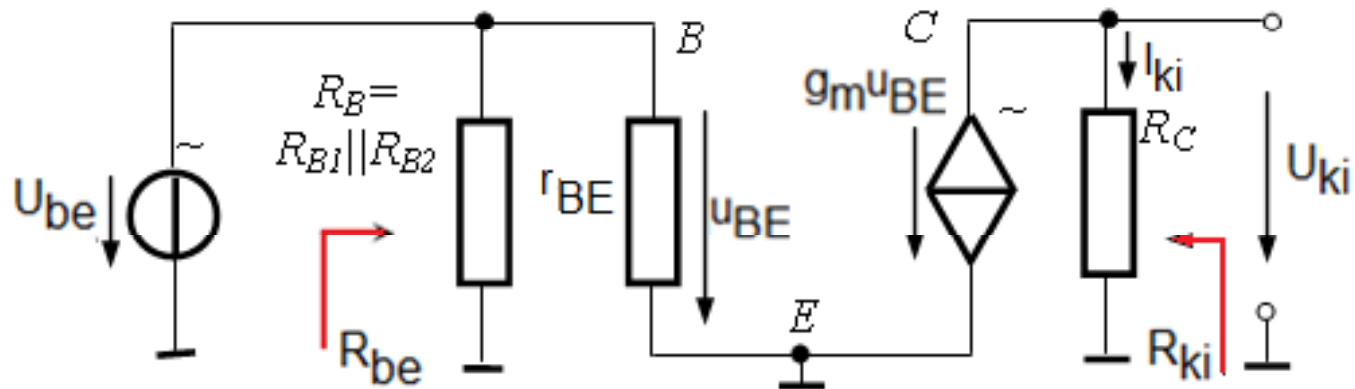
KIMENETI ELLENÁLLÁS

$$R_{ki} = R_C$$

FESZÜLTÉSÉGERŐSÍTÉS

$$A = U_{ki} / U_{be} = -g_m u_{BE} R_C / u_{BE} = -g_m R_C$$

KÉPLETEK

	A	R_{be}	R_{ki}
KE	$-g_m R_C$	$R_{B1} R_{B2} \beta / g_m$	R_C
KC	$\frac{R_E g_m}{1 + R_E g_m} \approx 1$	$R_{B1} R_{B2} r_{BE} + (\beta + 1)R_E$	$R_E \frac{1}{g_m}$
KB	$g_m R_C$	$R_E 1/g_m \approx 1/g_m$	R_C

